

ศักยภาพการพึ่งพาตนเองในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งของ ชุมชนในตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

สุจิตราภรณ์ จุสปาโล¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการพึ่งพาตนเองในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งของชุมชน ได้แก่ การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง การพึ่งพาตนเอง ความเข้มแข็งของชุมชน การพึ่งพาซึ่งกันและกันกับหมู่บ้านอื่นภายในตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล โดยใช้วิธีการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน ประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่าศักยภาพการพึ่งพาตนเองในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งของชุมชนในแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน ตลอดจนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน และขาดการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งทั้งในมิติการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ : 1. การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง. 2. ตำบลเกาะสาหร่าย. 3. จังหวัดสตูล.

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
อีเมล sujitra@hu.ac.th.

Potential of Self-reliance Community Coastal Fishery Resources Management in Tumbon Koh Sarai, Amphur Muang, Satun Province

Sujitraporn Jussapalo²

Abstract

The purposes of this study was to investigate the self-reliance potential of community coastal fishery resources management in terms of management of coastal fishery resources, self-reliance, strength of community and inter-community dependency in Tumbon Koh Sarai, Amphur Muang, Satun Province. In-depth interviews and group discussions were conducted with community leaders, community members, and related government officials. The results have shown that not only the self-reliance potential, but also the participation and the learning of problem-solving among local fishermen were quite limited. There was a lack of systematic coastal fishery resources management, both in terms of fisheries exploitation and conservation.

Keywords: 1. Coastal fishery resources management. 2. Koh Sarai. 3. Satun Province.

¹ Assistant Professor at Hat Yai Business School , Hat Yai University, Songkhla, Thailand. E-mail-address: sujitra@hu.ac.th

บทนำ

จังหวัดสตูลนับเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีการทำประมงชายฝั่งอย่างกว้างขวาง ชุมชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 95 ประกอบอาชีพประมงชายฝั่งและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก ซึ่งในช่วงเวลา สองทศวรรษที่ผ่านมาชาวประมงชายฝั่งจับปลาได้น้อยลงมาก โดยมีสาเหตุสำคัญคือ การที่มีเรือประมงพาณิชย์กวาดจับปลาได้เป็นจำนวนมากทำให้ชาวประมงชายฝั่งต้องสูญเสีย แหล่งผลิตอาหารยังชีพ ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นแต่จับสัตว์น้ำได้น้อยลง ทำให้ฐานะยากจน จึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำประมงเท่าที่ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัดจะเอื้ออำนวย นอกจากนี้ชาวประมงบางส่วนที่ไม่สามารถปรับตัวหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน หรือ ไปทำงานนอกพื้นที่ทำให้ประสบปัญหาอื่น ๆ เป็นลูกโซ่ตามมาซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของชุมชน (Jussapalo, 2556)

ตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล มีสภาพพื้นที่เป็นหมู่เกาะน้อยใหญ่ ประมาณ 69 เกาะตั้งอยู่ในทะเล อันดามันเป็นตำบลที่สุดเขตของประเทศไทยติดกับประเทศมาเลเซีย และมหาสมุทรอินเดีย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำประมงพื้นบ้านหรือ ประมงชายฝั่งขนาดเล็ก และทรัพยากรประมงชายฝั่งที่ชาวประมงพื้นบ้านจับมาเพื่อขาย ส่วนใหญ่จะเป็นปลา ปู แต่อย่างไรก็ตามปัญหาที่ค้นพบคือสัตว์น้ำลดลง เนื่องจากชาวบ้าน จับปลาในฤดูวางไข่ไม่ได้กำหนดชนิดของตาอวนหรือขนาดของเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ ทำให้สัตว์น้ำลดลง เช่น ปูม้า กุ้ง ปลา เป็นต้น ทำให้มูลนิธิชัยพัฒนาเข้ามาแก้ปัญหา โดยให้คำแนะนำด้วยการจัดตั้งธนาคารปูไข่ให้กับชาวบ้านในชุมชน ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้คิด และร่วมกันตระหนัก ในเวลาต่อมาก็ได้รวมกลุ่มดูแลธนาคารปูไข่และหามาตรการในการอนุรักษ์ ทรัพยากรส่งเสริมสร้างจิตสำนึกการใช้เครื่องมือเพื่อการอนุรักษ์สัตว์น้ำ (Gaenui, 2554) แหล่งประมงปูม้า ปลาชนิดต่าง ๆ และกุ้งจะอยู่ในบริเวณหน้าเกาะลิคี่ เกาะปูเลาอ และ เกาะเกียง เป็นต้น ฤดูกาลทำการประมงแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง ช่วงแรกระหว่างเดือน มิถุนายน-ตุลาคม ช่วงนี้มีปูชุกชุมเพราะปูรุ่นใหม่ที่พักเป็นตัวที่เข้ามาเลี้ยงตัวในพื้นที่ บริเวณชายฝั่งเริ่มเติบโต ช่วงนี้เป็นช่วงฤดูมรสุม ลมแรง ปรากฏการณ์ upwelling เป็น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อมีลมพัดขนานกับชายฝั่งได้นำธาตุอาหารที่มีอยู่ตามพื้นทะเลขึ้น ผิวหน้าในแนวตั้งทำให้มวลน้ำในบริเวณนั้นมีอาหารธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ (Tiensongrusmee, 2553) ชาวประมงที่มีลอบประมาณ 100 ลูกสามารถจับปูได้แต่ละวันประมาณ 10-15 กิโลกรัม ช่วงที่สองระหว่างเดือนพฤศจิกายน-พฤษภาคม เป็นช่วงที่ลมเปลี่ยนทิศ จากตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดจากมหาสมุทรอินเดียผ่านมาเลเซียที่พัดจากทะเลสู้งอกกลายเป็น ลมตะวันออกเฉียงใต้พัดจากบกสู่ทะเล อาหารธรรมชาติที่เคยมีอุดมสมบูรณ์ก็เริ่มลดน้อยลง ส่วนหนึ่งจะถูกลมและกระแสน้ำพัดออกสู่ทะเลลึกปูจะอพยพตามอาหารไปอยู่ในทะเลน้ำลึก ช่วงเดือนพฤศจิกายน-พฤษภาคมนี้จึงเป็นช่วงที่ปูสมบูรณ์เต็มที่เริ่มผสมพันธุ์และวางไข่

ชาวประมงก็ต้องออกไปทำการประมงไกลขึ้น มีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นชาวประมงส่วนหนึ่งไปจับปลาหมึกแทนปู

จากปัญหาวิกฤตของการประกอบอาชีพประมงชายฝั่งที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องที่ไม่เกิดความสมดุลในอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์น้ำ ทำให้ชาวประมงชายฝั่งตำบลเกาะสาหร่าย ได้รับความเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพึ่งพาตนเองเพื่อกำหนดทิศทางการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยเน้นความสามารถในการพึ่งพาตนเอง เพื่อให้ฐานทรัพยากรประมงชายฝั่งซึ่งเป็นทรัพยากรหลักที่จะหล่อเลี้ยงสร้างรายได้และอาชีพของคนในชุมชน จะนำไปสู่กระบวนการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์วิจัย

เพื่อศึกษาศักยภาพการพึ่งพาตนเองในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งของชุมชนใน 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง การพึ่งพาตนเอง ความเข้มแข็งของท้องถิ่น การพึ่งพาซึ่งกันและกันกับหมู่บ้านอื่นภายในตำบลเกาะสาหร่าย ในตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ซึ่งได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ในหมู่ที่ 1-6 ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ประกอบด้วยผู้นำชุมชน หมู่บ้านละ 10 คน ประชาชนหมู่บ้านละ 30 คน และเจ้าหน้าที่ของราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานประมงจังหวัดสตูล ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งจังหวัดสตูล จำนวน 10 คน

2. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย มุ่งศึกษาศักยภาพการพึ่งพาตนเองในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งในประเด็น (1) การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง (2) การพึ่งพาตนเอง (3) ความเข้มแข็งของท้องถิ่นและ (4) การพึ่งพาซึ่งกันและกันกับหมู่บ้านอื่นภายในตำบล โดยการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างที่วิจัย ชุมชนในท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการ คือ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2555–เดือนกันยายน พ.ศ. 2556

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มคิด วิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไข เพื่อการพัฒนาชุมชนของตนอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รายละเอียดและขั้นตอนในการวิจัยประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาศักยภาพการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งของชุมชน เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันถึงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ความหมายของดัชนีชี้วัด แต่ละตัวและเกณฑ์การศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาศักยภาพการพึ่งพาตนเองและความเข้มแข็งของท้องถิ่น ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและจัดประชุมคณะทำงาน เพื่อศึกษาศักยภาพการพึ่งพาตนเองและความเข้มแข็งของท้องถิ่น ทำความเข้าใจความหมายของดัชนีชี้วัดแต่ละตัวและเกณฑ์การศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาศักยภาพในการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับหมู่บ้านอื่นภายในตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล โดยการด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและจัดประชุมระดมความคิดเห็นของผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลศักยภาพการพึ่งพาตนเองในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งต่อชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือในการวิจัย

แบบศึกษาศักยภาพการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง แบบศึกษาศักยภาพการพึ่งพาตนเอง แบบศึกษาศักยภาพ ความเข้มแข็งของท้องถิ่น และแบบศึกษาศักยภาพในการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับหมู่บ้านอื่น ผู้วิจัยได้ประยุกต์ตัวชี้วัดมาจากการประเมินศักยภาพการพึ่งพาตนเองในท้องถิ่นตามเครื่องมือของ Aphichai Somboonpakon (2552)

แบบศึกษาศักยภาพการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง ประกอบด้วย 11 ตัวชี้วัดได้แก่ (1) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงชายฝั่ง (2) ความเพียงพอของทรัพยากรประมงชายฝั่ง (3) ความสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรชายฝั่ง (4) ทรัพยากรประมงชายฝั่งมีความเพียงพอสำหรับความต้องการในอนาคต (5) การมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรประมงชายฝั่ง (6) ทรัพยากรประมงชายฝั่งมีจำนวนลดลงหรือไม่ (7) การกำหนดขอบเขตพื้นที่ใช้ประโยชน์ในการทำประมง (8) การกำหนดผู้เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ (9) การกำหนดวัตถุประสงค์

ของการจัดการ กำหนดตัวชี้วัด และผลการดำเนินงาน ทั้งในมิติการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ฟื้นฟู (10) การติดตามและรายงานผลทั้งในเรื่องการใช้และการฟื้นฟูทรัพยากรประมงชายฝั่งทั้งในระยะสั้นและระยะยาว (11) มีการช่วยเหลือหรือการให้คำปรึกษาจากนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องทรัพยากรประมงชายฝั่ง

แบบศึกษาศักยภาพการพึ่งพาตนเอง ประกอบด้วย 12 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) ความสามัคคีและภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของตำบล (2) มีความสามารถแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ได้ด้วยตนเอง (3) ผู้นำในตำบลสามารถผลักดันกระตุ้น และร่วมมือกับคนในตำบลเพื่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (4) ผู้นำในตำบลมีการยึดติดกับระบบเก่า ๆ และไม่มีมุมมองกว้างไกล (5) ผู้นำในตำบลอุทิศตนเสียสละเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทนและมีความซื่อสัตย์สุจริต (6) ตำบลของท่านมีการระดมเงินทุนจากประชาชนในพื้นที่เพื่อเป็นกองทุนในการพัฒนาพื้นที่ในด้านต่าง ๆ (7) ผู้นำในตำบลมีความสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และปราชญ์ชาวบ้าน (8) คนในตำบลมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์และแก้ไขปัญหา (9) คนในตำบลมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมและการประชุมต่าง ๆ (10) คนในตำบลของท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและผลักดันให้ไปสู่เป้าหมาย (11) ในการประชุมหรือปัญหาของตำบลในแต่ละครั้งคนในตำบลสามารถแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น (12) ตำบลของท่านมีกลุ่มหรือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยคนในตำบล

แบบศึกษาศักยภาพความเข้มแข็งของท้องถิ่น ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) คนส่วนใหญ่ในตำบลของท่านมีความทุกข์ใจจากภาระหนี้สิน (2) คนส่วนใหญ่ในตำบลของท่านมีเงินเก็บหรือเงินออม (3) คนส่วนใหญ่ในตำบลของท่านรู้สึกว่ามีอาชีพที่มั่นคง (4) คนส่วนใหญ่ในตำบลของท่านมีรายได้ที่เพียงพอกับรายจ่าย (5) คนส่วนใหญ่ในตำบลของท่านมีความรักสามัคคีไม่ทะเลาะเบาะแว้ง

แบบศึกษาศักยภาพในการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับหมู่บ้านอื่น ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) การร่วมมือเป็นเครือข่ายกันกับหมู่บ้านอื่นภายในตำบลทำให้หมู่บ้านของท่านพัฒนาได้ดีขึ้น (2) กลุ่มในเครือข่ายการพัฒนาระหว่างหมู่บ้านมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรข้อมูลความรู้กับหมู่บ้านอื่น ๆ (3) ในหมู่บ้านของท่านชักชวนให้คนจากหมู่บ้านอื่นมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อพัฒนาร่วมกัน (4) กลุ่มในเครือข่ายการพัฒนาระหว่างหมู่บ้านสามารถแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (5) กลุ่มในเครือข่ายการพัฒนาระหว่างหมู่บ้านจัดกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาตำบลร่วมกัน (6) การร่วมมือเป็นเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่นจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี (7) หมู่บ้านของท่านมีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรและสิ่งของต่าง ๆ จากหมู่บ้านอื่น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากแบบศึกษาทัศนภาพการพึ่งพาตนเองในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งของชุมชนใน ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองจังหวัดสตูลและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) เรียบเรียงและนำเสนอตามข้อเท็จจริง

ผลการวิจัย

ทัศนภาพการพึ่งพาตนเองในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งของชุมชนในระดับภาพรวมของตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล พบว่า

1. ทัศนภาพการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง

ตำบลเกาะสาหร่ายมีสภาพเป็นหมู่เกาะน้อยใหญ่ ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านตันหยงอูมา หมู่ที่ 2 บ้านบากันใหญ่ หมู่ที่ 3 บ้านตันหยงกลิง หมู่ที่ 4 บ้านยะระโตนุ้ย หมู่ที่ 5 บ้านยะระโตนใหญ่ และหมู่ที่ 6 บ้านตะโละน้ำ ส่วนหมู่ที่ 7 ประกอบอาชีพบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ชุมชนชาวประมงของตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล มีครัวเรือนทั้งหมด 851 ครัวเรือน เศรษฐกิจของประชากรส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคประมง ทำมาหากินในรูปแบบประมงขนาดเล็กและขนาดกลาง ดำรงชีวิตอยู่กับแหล่งทรัพยากรชายฝั่งด้วยเครื่องมือประมงและเรือขนาดเล็กในระยะทางที่สามารถเดินทางไปได้ภายใน 1-2 วัน ทำประมงอวนจมปูเป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านส่วนใหญ่ของตำบลเกาะสาหร่ายให้ข้อมูลเหมือนกันกล่าวคือ ทรัพยากรประมงมีปริมาณลดน้อยลงส่งผลให้ชาวประมงชายฝั่งทำมาากินลำบาก ชาวประมงชายฝั่งบางกลุ่มก็หาช่องทางในการใช้เครื่องมือประมงที่ไม่ถูกกฎหมายไม่ว่าจะเป็นยาเบื่อ ลูกกระพွ่ง หรืออวนตาเล็กเพื่อให้ตนเองสามารถจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณมากขึ้น เพื่อผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของตนเองโดยไม่ได้คำนึงถึงสิ่งที่ตามในอนาคต เมื่อผู้วิจัยมีคำถามว่าในภาพรวมตำบลมีทรัพยากรประมงชายฝั่งเพียงพอต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ชาวบ้านส่วนใหญ่ตอบว่าในวันนี้มีเพียงพอ แต่ออนาคตคิดว่าไม่เพียงพออย่างแน่นอน สืบเนื่องจากประชากรในตำบลมีการขยายตัว ประกอบกับทรัพยากรสัตว์น้ำมีแนวโน้มลดลงจาก 10 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันคนในตำบลต้องเดินทางไกลขึ้นกว่าเดิมเพื่อเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรประมงชายฝั่งทำให้มีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเท่าตัว

ภาพที่ 1 ชื่อหมู่บ้านและเกาะสำคัญตำบลเกาะสาหร่าย

สำหรับปัจจุบันในพื้นที่ตำบลเกาะสาหร่าย ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้ร่วมมือกันรักษาทรัพยากรประมงชายฝั่งไม่ได้กำหนดตัวชี้วัดทั้งในมิติการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์พื้นฟูอย่างเป็นระบบ ใช้เพียงการสังเกตการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เกิดขึ้นโดยพบว่า ทุกหมู่บ้านไม่มีการกำหนดกลุ่มที่เข้ามาเกี่ยวข้องของทั้งการใช้และการอนุรักษ์หรือพื้นฟูและไม่มีหมู่บ้านใดกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการหรือตัวชี้วัดผลการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์พื้นฟู ยกเว้นหมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 โดยเฉพาะหมู่ที่ 2 บ้านบากันใหญ่ชุมชนได้ร่วมมือกันรักษาทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยสร้างกระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรปูม้าที่กำลังถดถอยให้คืนสภาพโดยชุมชนสร้างการมีส่วนร่วมในรูปแบบการเลี้ยงปูในคอกหน้าบ้านในพื้นที่ชุ่มน้ำจากไขปูเต็มวัย และคืนปูสู่ทะเลในรูปแบบของธนาคารปู และร่วมกันกำหนดเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการทำประมงชายฝั่งโดยได้รับคำแนะนำช่วยเหลือจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐ ในขณะที่หมู่บ้านอื่นๆ ยังไม่ได้กำหนดเขตอนุรักษ์ทรัพยากรประมงชายฝั่งสามารถสรุปผลการประเมินศักยภาพการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งในตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การประเมินการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล

รายการ / กิจกรรม	หมู่ 1		หมู่ 2		หมู่ 3		หมู่ 4		หมู่ 5		หมู่ 6	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
1. ในตำบลมีทรัพยากรประมงชายฝั่งที่อุดมสมบูรณ์	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
2. ในตำบลมีทรัพยากรประมงชายฝั่งเพียงพอสำหรับปัจจุบัน	✓		✓		✓		✓		✓		✓	

ตารางที่ 1 การประเมินการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล (ต่อ)

รายการ / กิจกรรม	หมู่ 1		หมู่ 2		หมู่ 3		หมู่ 4		หมู่ 5		หมู่ 6	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
3.คนในตำบลมีความสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรชายฝั่ง	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
4.ในตำบลมีทรัพยากรประมงชายฝั่งเพียงพอสำหรับความต้องการในอนาคต	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
5.ในตำบลมีการสร้างความร่วมมือในการรักษาทรัพยากรประมงชายฝั่ง	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
6.ทรัพยากรประมงชายฝั่งในตำบลมีจำนวนลดลงหรือไม่	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
7.ในตำบลมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ในการทำประมง	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
8.ในตำบลได้กำหนดว่ามีใครบ้างเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งที่เป็นการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์การใช้อย่างถึงผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
9.ในตำบลมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการกำหนดตัวชี้วัด และผลการดำเนินงาน ทั้งในมิติการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ฟื้นฟู	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
10.มีการติดตามและรายงานผลทั้งในเรื่องการใช้และการฟื้นฟู ทรัพยากรประมงชายฝั่ง ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
11.ในตำบลมีที่ปรึกษาเพื่อให้คำปรึกษาอาจจะเป็นนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องทรัพยากรประมงชายฝั่ง	✓		✓		✓		✓		✓		✓	

2. ศักยภาพการพึ่งพาตนเอง

ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านของตำบลเกาะสาหร่ายโดยส่วนใหญ่มีความเป็นเครือญาติ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของตำบลในรอบ 3-4 ปีที่ผ่านมาทุกชุมชนได้มีการรวมกลุ่มขึ้นในหมู่บ้านแต่ผู้นำที่สามารถกระตุ้นได้มีเฉพาะใน หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ที่รวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรประมงชายฝั่ง ให้มีความอุดมสมบูรณ์โดยได้รับความช่วยเหลือจากนักวิชาการและส่วนงานราชการ ในตำบลเกาะสาหร่ายในบางหมู่บ้านก็มีทั้งผู้นำที่เป็นทางการและที่ไม่เป็นทางการ หมายความว่าไม่มีตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่นเป็นผู้ที่สามารถผลักดัน กระตุ้น และสร้างความร่วมมือกับคนในหมู่บ้านเพื่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน และเป็นผู้นำที่ไม่ยึดติดกับระบบเก่าๆ และมีมุมมองกว้างไกล มีแนวคิดเชิงพัฒนาในหลายมิติที่เชื่อมโยง และที่สำคัญเป็น คนที่เปิดรับแนวคิดและสามารถประสานงานภายในหมู่บ้านหรือระหว่างหมู่บ้าน รวมไปถึงสามารถประสานงานกับหน่วยงานราชการและองค์กรภายนอกชุมชนได้เป็นอย่างดี สามารถอุทิศตนเสียสละเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน เพื่อตนเองและมีความซื่อสัตย์สุจริต

ทุกชุมชนที่ศึกษาไม่ปรากฏว่าหมู่บ้านใดมีการดำเนินกิจกรรมการระดมเงินทุน เพื่อเป็นกองทุนในการพัฒนาพื้นที่ในด้านต่างๆ ผู้นำในตำบลเกาะสาหร่ายส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และปราชญ์ชาวบ้านเพื่อนำองค์ความรู้และการบูรณาการ องค์ความรู้เดิมกับองค์ความรู้ใหม่ที่มาจากหน่วยงานภายนอก ทุกชุมชนที่ศึกษา ยังไม่มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ นำความรู้ไปใช้ประโยชน์และแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะ ประเด็นปัญหาเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงชายฝั่ง ทุกชุมชนที่ศึกษาไม่ได้เข้าร่วม กิจกรรมและการประชุมต่างๆ คนรุ่นใหม่ยังไม่เห็นความสำคัญการมีส่วนร่วม และยังไม่มีความคิดที่จะเริ่มหรือสร้างกิจกรรมร่วมกันในหลายหมู่บ้าน จะมีก็แต่บางหมู่บ้าน เช่น หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ได้เข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานภายนอกหรือส่วนราชการ ที่เกี่ยวข้อง ชาวบ้านก็ได้เรียนรู้และมีเวทีได้ร่วมกิจกรรมหรือมีการประชุมในประเด็น ต่างๆ แต่ถ้ามีการประชุมและในการประชุมเพื่อแก้ปัญหาของหมู่บ้านแต่ละครั้ง คนในแต่ละหมู่บ้านสามารถแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้มาก แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านยังไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและผลักดันให้ไปสู่ เป้าหมายร่วมกัน สามารถสรุปผลการประเมินศักยภาพการพึ่งพาตนเองในตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล ได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การประเมินการพึ่งพาตนเองตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล

รายการ / กิจกรรม	หมู่ 1		หมู่ 2		หมู่ 3		หมู่ 4		หมู่ 5		หมู่ 6	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
1.คนในตำบลมีความสามัคคี และภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของตำบล	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
2.คนในตำบลมีความสามารถ แก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ได้ด้วยตนเอง		✓	✓			✓		✓		✓		✓
3.ผู้นำในตำบลสามารถผลักดัน กระตุ้น และร่วมมือกับคนในตำบลเพื่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน		✓	✓			✓	✓		✓			✓
4.ผู้นำในตำบลมีการยึดติดกับระบบเก่า ๆ และไม่มีมุมมองกว้างไกล	✓			✓	✓			✓		✓		✓
5.ผู้นำในตำบลลู่ทิศตน เสียสละเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทนและมีความซื่อสัตย์สุจริต	✓		✓			✓		✓		✓		✓
6.ในตำบลมีการระดมเงินทุนจากประชาชนในพื้นที่เพื่อเป็นกองทุนในการพัฒนาพื้นที่ในด้านต่างๆ		✓		✓		✓		✓		✓		✓
7.ผู้นำในตำบลมีความสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และปราชญ์ชาวบ้าน		✓	✓			✓		✓		✓		✓
8.คนในตำบลมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ นำความรู้ไปใช้ประโยชน์และแก้ไขปัญหา	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
9.คนในตำบลมีโอกาสดำเนินการเข้าร่วมกิจกรรมและการประชุมต่างๆ		✓		✓		✓		✓		✓		✓
10.คนในตำบลมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและผลักดันให้ไปสู่เป้าหมาย		✓		✓		✓		✓		✓		✓

ตารางที่ 2 การประเมินการพึ่งพาตนเองตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล (ต่อ)

รายการ / กิจกรรม	หมู่ 1		หมู่ 2		หมู่ 3		หมู่ 4		หมู่ 5		หมู่ 6	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
11. ในการประชุมหรือปัญหาของตำบลในแต่ละครั้ง คนในตำบลสามารถแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
12. มีกลุ่มหรือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยคนในตำบล	✓		✓		✓		✓		✓		✓	

3. ศักยภาพความเข้มแข็งของท้องถิ่น

ชุมชนส่วนใหญ่ของตำบลเกาะสาหร่ายมีความเป็นทุกข์ใจจากภาวะหนี้สิน เนื่องจากการประกอบอาชีพ ประมงชายฝั่งที่ไม่สามารถกำหนดรายได้แน่นอน ในรอบระยะเวลาการทำงานของแต่ละเดือนได้ แต่ภาวะเรื่องค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือน ไม่ว่าจะเป็นค่าอาหาร ค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตรและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ มีมากมาย

ชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีเงินเก็บหรือเงินออมมากนัก เนื่องจากรายได้กับค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือนมีความใกล้เคียงกัน มีความรู้สึกที่อาชีพประมงชายฝั่งเป็นอาชีพที่ไม่มั่นคง เนื่องจากรายได้ไม่แน่นอน ในภาวะที่อากาศแปรปรวน ไม่สามารถออกทะเลเพื่อไปจับสัตว์น้ำได้ ทำให้รายได้ไม่มีในช่วงลมพายุถึงแม้ภาวะอากาศที่เป็นปกติในบางครั้งออกทะเลไปก็ไม่สามารถจับสัตว์น้ำได้บ้างครั้งก็ได้มามาก และบางครั้งก็จับได้น้อย ไม่คุ้มค่าน้ำมันที่ลงทุนต่อรอบ และประเด็นที่ชาวประมงพื้นบ้านให้ข้อมูลเหมือนกันคือ แนวโน้มของทรัพยากรสัตว์น้ำเศรษฐกิจของชาวประมง คือ ปู กุ้ง และปลา มีแนวโน้มลดลง และจับได้ยากมากขึ้น จากประเด็นที่กล่าวมาทำชาวประมงส่วนใหญ่ รู้สึกอาชีพประมงชายชายฝั่งไม่มั่นคงตั้งในอดีตที่ผ่านมาและคนส่วนใหญ่ยังกล่าวว่ามีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

ถึงแม้ว่ารายได้จะไม่ค่อยเพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่มากขึ้น แต่คนส่วนใหญ่ในตำบลเกาะสาหร่าย ก็ยังมีความรักสามัคคี เนื่องจากชาวบ้านที่นี้ส่วนใหญ่ในแต่ละหมู่บ้านมีความผูกพันในลักษณะเครือญาติและมีความสัมพันธ์ในทางศาสนา ทำให้ไม่ค่อยมีปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง และคนส่วนใหญ่มีความเอื้อเฟื้ออาทรต่อกัน เช่น การทำบุญบริจาค เข้าร่วมงานมัสยิด เป็นต้น สามารถสรุปผลการประเมินศักยภาพความเข้มแข็งของท้องถิ่นในตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล ได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การประเมินความเข้มแข็งของท้องถิ่นตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล

รายการ / กิจกรรม	หมู่ 1		หมู่ 2		หมู่ 3		หมู่ 4		หมู่ 5		หมู่ 6	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
1.คนส่วนใหญ่ในตำบลมีความทุกขใจจากภาระหนี้สิน	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
2.คนส่วนใหญ่ในตำบลมีเงินเก็บหรือเงินออม		✓		✓		✓		✓		✓		✓
3.คนส่วนใหญ่ในตำบลมีอาชีพที่มั่นคง		✓		✓		✓		✓		✓		✓
4.คนส่วนใหญ่ในตำบลมีรายได้ที่เพียงพอกับรายจ่าย		✓		✓		✓		✓		✓		✓
5.คนส่วนใหญ่ในตำบลมีความรักสามัคคีไม่ทะเลาะเบาะแว้ง	✓		✓		✓		✓		✓		✓	

4. ศักยภาพการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับหมู่บ้านอื่นภายในตำบล

ทุกชุมชนที่ศึกษาในตำบลเกาะสาหร่ายยังไม่ได้สร้างความร่วมมือกันระหว่างหมู่บ้าน เพื่อขับเคลื่อนปัญหาของตำบลยกเว้นในหมู่ที่ 2 บ้านบากันใหญ่ ได้มีการสร้างความร่วมมือเป็นเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น ได้แก่ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 ยกเว้นหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 6 ส่งผลให้บ้านบากันใหญ่ได้รับการพัฒนาดีขึ้นก่อให้เกิดการมีเครือข่ายหลากหลายรูปแบบในเครือข่ายการพัฒนาระหว่างหมู่บ้าน โดยหมู่ที่ 2 ได้เริ่มมีการแลกเปลี่ยนเรื่องทรัพยากร ความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านมากและชักชวนให้คนจากหมู่บ้านอื่นมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อพัฒนาร่วมกัน และยังไม่ได้รับฟังความคิดเห็นจากหมู่บ้านใด ทำให้ไม่มีกลุ่มในเครือข่ายการพัฒนาระหว่างหมู่บ้าน รวมถึงยังไม่มีการจัดกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาระหว่างหมู่บ้านภายในตำบลร่วมกัน ส่วนการใช้ทรัพยากรของแต่ละหมู่บ้านก็มีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรและสิ่งของต่างๆ ร่วมกัน เช่น แหล่งทำประมง แหล่งทำกิน แหล่งทำเกษตรกรรม เป็นต้น สามารถสรุปผลการประเมินศักยภาพการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับหมู่บ้านอื่นภายในตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล ได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การประเมินการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับหมู่บ้านอื่นภายในตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล

รายการ / กิจกรรม	หมู่ 1		หมู่ 2		หมู่ 3		หมู่ 4		หมู่ 5		หมู่ 6	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
1.การร่วมมือเป็นเครือข่ายกันกับหมู่บ้านอื่นภายในตำบล	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
2.มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรข้อมูล ความรู้กับหมู่บ้านอื่นๆ		✓	✓			✓		✓		✓		✓
3.ในหมู่บ้านมีการชักชวนให้คนจากหมู่บ้านอื่นมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อพัฒนาด้วยกัน		✓	✓			✓		✓		✓		✓
4.การแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน		✓	✓			✓		✓		✓		✓
5.มีการจัดกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาตำบลร่วมกัน		✓		✓		✓		✓		✓		✓
6.การแก้ไขปัญหาต่างๆร่วมกันจนสำเร็จลุล่วง		✓		✓		✓		✓		✓		✓
7.หมู่บ้านมีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรและสิ่งของต่างๆจากหมู่บ้านอื่น	✓		✓		✓		✓		✓		✓	

บทสรุปและอภิปรายผล

ชุมชนชาวประมงของตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ดำรงชีวิตอยู่กับแหล่งทรัพยากรชายฝั่ง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงขนาดเล็ก พบว่าสาเหตุหลักที่ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดน้อยถอยลงทุกปี เกิดจากชาวประมงทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่ทำประมงโดยอวนรุน อวนลาก และจากเรือประมงพาณิชย์ที่ได้ทำลายทรัพยากรไปมาก การประเมินการจัดการทรัพยากรชายฝั่งประมงชุมชนทั้งหมดของตำบลเกาะสาหร่าย พบว่ายังไม่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง ไม่ได้กำหนดตัวชี้วัด และผลการดำเนินงาน ทั้งในมิติการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์พื้นฟูอย่างเป็นระบบใช้เพียงการสังเกตการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เกิดขึ้น พบว่าบางชุมชนทำกิจกรรมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำร่วมกับหน่วยงานภายนอก รวมทั้งยังไม่มี การติดตามและรายงานผลทั้งในเรื่องการใช้และการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งประมงชายฝั่งทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

การประเมินการพึ่งพาตนเองของชุมชนในแต่ละหมู่บ้านในตำบลเกาะสาหร่าย โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นเครือญาติมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของตำบล ในทุกหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มและมีความสามารถแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ได้ด้วยตนเองระดับหนึ่ง โดยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการส่งเสริมการประกอบอาชีพประมงชายฝั่งของประชาชน ตำบลบางเก่า จังหวัดปัตตานี ที่กล่าวว่า ชาวบ้านต้องการให้มีการรวมกลุ่มในการเสนอแนะและร่วมกันแก้ไขปัญหา ต้องการให้มีการจัดตั้งกลุ่มประมงเชิงอนุรักษ์ (Yusong, 2552) และส่วนหนึ่งเกิดความตั้งใจของแกนนำหมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ที่ต้องการเห็นทรัพยากรประมงชายฝั่งกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับคู่มือการจัดการประมงร่วม (co-management) ของ (Graham, 2006) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและชาวบ้านสามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรประมงสร้างสมดุลระหว่างบทบาทของหน่วยงานของรัฐกับบทบาทของชุมชนในการจัดการทรัพยากรประมงได้ บางหมู่บ้านมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการเป็นผู้ที่สามารถผลักดัน กระตุ้น และสร้างความร่วมมือกับคนในหมู่บ้านเพื่อการทำงานบรรลุเป้าหมายร่วมกัน และเป็นผู้นำที่ไม่ยึดติดกับระบบเก่า ๆ และมีมุมมองกว้างไกล มีแนวคิดเชิงพัฒนาในหลายมิติที่เชื่อมโยงและที่สำคัญเป็นคนที่เปิดรับแนวคิดและความช่วยเหลือจากหน่วยงานนอก และสามารถประสานงานภายในหมู่บ้านหรือระหว่างหมู่บ้าน รวมไปถึงสามารถประสานงานกับหน่วยงานราชการและองค์กรภายนอกชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยชุมชนของแต่ละหมู่บ้านยังไม่มีภาระตมเงินทุนจากที่ชุมชนในพื้นที่เพื่อเป็นกองทุนในการพัฒนาพื้นที่ในด้านต่าง ๆ ผู้นำในตำบลเกาะสาหร่ายส่วนใหญ่ยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อนำองค์ความรู้และการบูรณาการองค์ความรู้เดิมกับองค์ความรู้ใหม่ที่มาจากหน่วยงานภายนอกและหลายหมู่บ้าน คนส่วนใหญ่ของตำบลยังไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการประชุมต่าง ๆ คนรุ่นใหม่ยังไม่เห็นความสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วมและยังไม่มีความคิดที่จะเริ่มหรือสร้างกิจกรรมร่วมกันในหลายหมู่บ้าน ซึ่งแนวคิดการบริหารจัดการที่ทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ของ Napaporn Havanon (2542) กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันหาทางออกจากวิกฤตของตนเอง นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการช่วยกันคิดช่วยกันลงมือปฏิบัติร่วมกัน การเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาาร่วมกันทำให้เกิดความผูกพันของคนในกลุ่มอาชีพเดียวกัน

การประเมินความเข้มแข็งของท้องถิ่น คนส่วนใหญ่มีความเป็นทุกข์ใจจากภาระหนี้สิน และไม่มีเงินเก็บหรือเงินออมมากนัก มีความรู้สึกว่อาชีพประมงชายฝั่งเป็นอาชีพที่ไม่มั่นคง เนื่องจากรายได้ไม่แน่นอน คนส่วนใหญ่ในตำบลเกาะสาหร่าย มีความรักสามัคคี ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง เนื่องจากมีความผูกพันในลักษณะเครือญาติและนับถือศาสนาอิสลามเหมือนกัน และส่วนใหญ่มีความเอื้อเฟื้ออาทรต่อกัน

การประเมินการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับหมู่บ้านอื่นภายในตำบล โดยส่วนใหญ่เกือบทุกหมู่บ้าน ยกเว้นหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 6 ยังไม่ได้มีความร่วมมือกันระหว่างหมู่บ้านอื่น ๆ เพื่อขับเคลื่อนปัญหาของตำบลเกาะสาหร่าย ส่วนใหญ่ยังขาดแกนนำที่จะชักชวนให้หมู่บ้านอื่นมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อพัฒนาร่วมกัน ทำให้ไม่มีกลุ่มในเครือข่ายการพัฒนาระหว่างหมู่บ้าน รวมถึงยังไม่มีการจัดกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาระหว่างหมู่บ้านภายในตำบลร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องคือ การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับทรัพยากรประมงชายฝั่ง และการเรียนรู้ของคนในชุมชน ควรมีการกำหนดเป้าหมายของการจัดการ กำหนดตัวชี้วัด และผลการดำเนินการทั้งในมิติการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์พื้นฟูทรัพยากรประมงชายฝั่งทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ผลการวิจัยพบการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งเพื่อการพึ่งพาตนเองได้เน้นไปที่เรื่องการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน เพื่อรับรู้สถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อร่วมมือกันทำกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ทั้งในมิติการใช้ประโยชน์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ตามหลักวิชาการ และรวมไปถึงในมิติการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงควรให้การสนับสนุนกลุ่มในเครือข่ายการพัฒนาระหว่างหมู่บ้าน ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อทำจัดกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาระหว่างหมู่บ้านภายในตำบลร่วมกันที่ส่งผลทำให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน เพื่ออาศัยพลังเครือข่ายแต่ละหมู่บ้านผนึกกำลังร่วมกันดูแลและแก้ไขปัญหาต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยสำนักงานประสานงานชุดโครงการ “การวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่ภาคใต้ตอนกลาง” ผู้วิจัยขอขอบคุณ รศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ ผศ.ดร.ไชยวรรณ วัฒนจันทร์ คุณอดุลย์ แม่ระาะ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสตูล คุณวัชรินทร์ รัตนชู คุณอดุลย์ ชนะบัณฑิต นักวิจัยท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัดสตูล เจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสตูล ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสาหร่าย แกนนำชุมชนและชาวบ้านทั้ง 6 หมู่บ้าน ในพื้นที่ตำบลเกาะสาหร่าย และผู้ทรงคุณวุฒิในการให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นในการจัดทำรายงานการวิจัย

References

- Gaenui, F. (2011). **Research Development of Information Management Systems for Decision Support Development District in Five Southern Provinces** (วิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลตำบลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจพัฒนา เชิงพื้นที่ใน 5 จังหวัดภาคใต้). [Online]. Retrieved October 25, 2013. from http://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG5250054.
- Graham, J., Charles, A., and Bull A. (2006). **Community Fisheries Management Handbook**. Halifax: Gorsebook Research Institute, Saint Mary's University.
- Havanon, N. (1999). **Development of Indicators for Assessing the Strength of Local Communities** (การพัฒนาดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน). [Online]. Retrieved October 25, 2013. from http://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG4240003.
- Jussapalo, C. (2013). **Development Model of Fishery Resources Management for Self-reliance of Local Fishery on Sa-rai Islands, Satun Province** (การพัฒนารูปแบบการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งเพื่อการพึ่งตนเองของชาวประมงพื้นบ้านในต.เกาะสาหร่าย อ.เมือง จ.สตูล). [Online]. Retrieved October 25, 2013. from http://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG55A0037.
- Somboonpakon, A. (2009). **Policy to Facilitate Sustainability Community Development** (โครงการงานวิจัยเพื่อวางรูปแบบการพัฒนาของท้องถิ่น). [Online]. Retrieved September 15, 2013 from http://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG5240022.
- Tiensongrusmee, B. (2010). **The System Links the Production of Soft Shell Crabs and Crab Softened by Community Participation** (โครงการเชื่อมโยงระบบการผลิตปูม้าต้มและสุกปูม้าต้มโดยชุมชนมีส่วนร่วม). [Online]. Retrieved October 25, 2013 From http://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG5220075.
- Yusong, W. (2009). **Promoting Coastal Fishing Career in Tambon Bangkoa Saiburi Districts Pattani Province** (แนวทางในการส่งเสริมการประกอบอาชีพประมงชายฝั่งของประชาชน ตำบลบางเก่า อำเภอ สายบุรี จังหวัดปัตตานี). Master's dissertation, Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand.

